

De smid van Lith

© Mechtilde Meijer, 2009

“Met groeten aan de ‘echte smid’ van het Dorp aan de Rivier” staat er onder een prachtige foto van Sjef van Herwaarden, staande bij het vuur in zijn smederij aan het Marktveld in Lith. Daaronder de handtekening van Fons Rademakers, die met de film ‘Dorp aan de Rivier’ in 1958 het fundament legde voor een rijke Nederlandse speelfilmindustrie. De smederij, Sjefs verhalen en zijn persoonlijkheid inspireerden deze regisseur, die graag een praatje kwam maken als daar tijd voor was. De foto is inmiddels wat verweerd en beschadigd, maar wordt nog altijd goed bewaard door de familie. Een andere foto, door Frans Kuit in 1960 cadeau gedaan aan deze markante smid, is wat duidelijker. We zien Sjef bij een paard dat door hem van nieuwe hoefijzers zal worden voorzien. De boodschap op de achterkant laat aan duidelijkheid niets te wensen over: “Sjef ‘de smid’. Laatst levende persoon van Antoon Coolen’s roman ‘Dorp aan de Rivier’. 1960 Foto Frans Kuit”.

Links Sjef de smid aan het vuur in zijn smederij. De foto recht is met toestemming overgenomen van de website www.filmkrant.nl. Fons Rademakers op de filmset in Lith, de man links van hem zou cameraman Eddy van der Enden kunnen zijn. Het jongetje onder de camera zou een inwoner van Lith kunnen zijn. Wie herkent zichzelf?

Maar daar gaat dit verhaal eigenlijk niet over. We hebben het over de smederij die al sinds mensenheugenis aan het Lithse Marktveld staat en waar de Van Herwaardens generaties lang de kost verdienden. Die achternaam is niet bij iedereen bekend, want zoals gebruikelijk worden sommige mensen aangeduid met hun ambacht. ‘Sjef de smid’ heet voluit Josephus Ambrosius Barbara (Jos) van Herwaarden en is de zoon van

‘Bertus de smid’ (Bernard), die op zijn beurt weer een zoon is van ‘Driek de smid’ (Hendrikus). Maar laten we bij het begin beginnen.

Bij de invoering van het kadaster onder Napoleon, staat de smederij er al en is het gebouw eigendom van de Lithse Maria van der Donk. In 1833 neemt Nicolaas Koppelaar het pand van haar over maar verkoopt vrijwel meteen door aan Pieter van der Pas. De Marensse Hendrikus van Herwaarden trouwt met een dochter van deze Pieter van der Pas en wordt halverwege de negentiende eeuw de nieuwe eigenaar. Het pand wordt in 1870 herbouwd, wat kan duiden op veroudering en verval, maar het is evengoed mogelijk dat brand of storm de herbouw noodzakelijk maakten. Hendrikus staat geregistreerd als ‘Hoefsmid en Herbergier’. Zoon Bernard neemt tegen het einde van de negentiende eeuw het stokje van zijn vader over. Samen met echtgenote Ida Johanna van Eekeren en hun kinderen woont Bernard aan het Lithse

Marktveld en verdient hij er een goedbelegde boterham als ‘de smid van Lith’. Naast de smederij runt hij een winkel in ijzerwaren. Op de foto hieronder – een detail uit een oude ansichtkaart – zien we links de smederij van ‘Bertus de smid’, die overigens zelf nog net te zien is voor de deur. Vóór hem staat de stellage waarin paarden worden beslagen en op straat een jongeman bij één van de meest populaire vervoermiddelen uit die tijd, de hondenkar. Daarachter scharrelen een paar kippen rond. Wanneer Bernard en Ida Johanna in 1923 enige maanden na elkaar overlijden, gaat het eigendom van het pand over op hun vier nog in leven zijnde kinderen. Eén van die kinderen is Josephus Ambrosius Barbara (Sjef) dan 39 jaren oud. Na het overlijden van zijn echtgenote

Catharina, een jaar na hun huwelijk in 1919, is Sjef in het ouderlijk huis gebleven en runt hij de smederij. Later komen daar af en toe – vermoedelijk afhankelijk van de drukte – smidsknechten bij, die elk voor een paar maanden in de smederij werken. Een van Sjef zijn zussen is getrouwd met slager Reijs uit Geffen, de andere zussen zijn respectievelijk kantoorbediende en huisvrouw en wonen samen in Oss. In 1928 trouwt Sjef met de Udense Johanna van Doorn. Ze krijgen twee zonen Bernard en Tinus. In het jaar dat zijn jongste zoon wordt geboren (05-08-1932) koopt Sjef zijn

zussen uit en verwerft hij definitief het eigendom van de smederij. Aan de smederij is ook een winkel verbonden. Een schild aan de muur vermeldt dat er Van Nelle’s tabak wordt verkocht. Het gezin bestaat nu uit vier mensen en in 1934 komt daar de vijftwintigjarige Taeke de Boer bij, die als bankwerker in dienst treedt. Taeke zal blijven tot maart 1939, waarna hij vertrekt naar Leidschendam. Aan het begin van zijn

dienstverband woont zijn jongere broertje Klaas de Boer ook enkele maanden bij het gezin, wat maar weer eens bewijst dat een moederhart altijd groot genoeg is en dat ook Johanna geen moeite had met een extra mond aan tafel. Het is mogelijk dat deze beide jongens te zien zijn op de linker foto hieronder. Rechts Johanna met haar oudste zoon Bernard. Op de onderste foto's vader Sjef en zoon Tinus aan het werk in de smederij.

Omdat de mechanisering ook in deze bedrijfstak plaatsvindt – Sjef krijgt in mei 1941 vergunning voor bijplaatsing van een elektromotor voor aandrijving van de slijp- en boormachine en de slijpsteen – gaat het werk steeds gemakkelijker en is het hebben van een knecht in de smederij overbodig.

Opvallend is trouwens dat in alle generaties Van Herwaarden het meestal de jongere zonen zijn die kiezen voor het vak van hun vader. Tinus van Herwaarden vormt daarop geen uitzondering want al op jonge leeftijd is hij dagelijks te vinden in de smederij en kijkt hij bij zijn vader de kunst af van het smeden en het beslaan van paarden. In meerdere opzichten heeft Tinus 'een aardje naar zijn vaartje'. Zo zijn de beide mannen creatief en leven ze zich in hun vrij tijd uit in respectievelijk toneelspel en zang. Sjef bij

de plaatselijke toneelvereniging ‘Kunst na Arbeid’ en Tinus bij de Osse operavereniging, waar hij elke woensdagavond heen gaat. Verder zijn beide mannen breed geïnteresseerd en gaan ze een robbertje discussiëren, over welk onderwerp dan ook, niet uit de weg. Humor hebben ze ook, en ze weten van de meest nare situaties nog iets aardigs te maken. Zo zet Sjef de Osse chirurg Dr. Bouwer eens op het verkeerde been wanneer die Sjefs doorgezaagde pezen weer aan elkaar gezet heeft. Bij het controlerondje van de arts en zijn assistenten, vraagt Sjef of hij ooit nog zal kunnen pianospelen. Dr. Bouwer knikt eens bemoedigend en bevestigt dat Sjef dat zeker zal kunnen. De kurkdroge reactie van Sjef: “Oh, da’s mooi, want dat heb ik eigenlijk nooit gekund”. In vriendschappen zijn ze trouw tot in de dood en ver daar voorbij, ook daarin lijken vader en zoon op elkaar.

Foto's boven: Sjef actief bij de toneelvereniging. Foto's onder: Tinus in verschillende rollen bij de Osse opera.

In 1964 trouwt Tinus met Pauline van den Berg, dochter van de vermaarde huisslachter Albert van den Berg uit Kessel. Omdat Tinus enige tijd daarvoor de smederij van zijn vader overnam, doen ze elkaar een tweede plechtige belofte. Binnen tien jaar zullen ze uit de schulden zijn, daarvoor zullen ze elk dubbeltje omdraaien vóór het uitgegeven wordt. Hard werken, sparen en zuinig leven en geen enkele uitspatting. De kinderen – Paula (1965), Jacqueline (1967) en Carmen (1968) – komen niets tekort maar zichzelf ontzeggen ze elke luxe. Maar ach, als je elkaar hebt, dan is daarmee te leven vinden ze. En des te groter is de vreugde als alles volgens plan verloopt. Pauline runt de huishouding en doet de administratie, Tinus runt de smederij en is op de gekste tijden beschikbaar voor iedereen die ‘m nodig heeft. Een landbouwmachine die de volgende dag in alle vroegte weer moet presteren, wordt zonder morren nog laat in de avond door

Tinus gerepareerd. Bij dat alles bewaart hij ook nog zijn goede humeur. Hij is goedlachs, heeft altijd een kwinkslag paraat, maar weet zich ook vol concentratie op een moeilijke klus te werpen, waarbij hij de wereld om zich heen vergeet. Als hij beloofd heeft dat het vanmiddag klaar is, dan zál het ook klaar zijn! Dat Pauline hem daarbij soms een duwtje moet geven, laat hij dankbaar toe. Bij Tinus in de smederij is het namelijk altijd gezellig en de verschillende ‘buurters’ die regelmatig de smederij aandoen, doen hem soms de tijd vergeten. Als zijn tijdschema in gevaar dreigt te komen vraagt Pauline hem even iets na te kijken of te beoordelen en heel af en toe grijpt ze naar drastischer maatregelen: “Tinus, telefoon!”. Het is de snelste manier om ervoor te zorgen dat Tinus zijn beloftes kan nakomen, en eenmaal in de keuken kan hij dan ook hartelijk lachen om de inventiviteit van zijn echtgenote. Een snelle kop koffie, een knipoog, en weg is hij weer, de smederij in waar de betovering van het moment is verbroken, de buurters zijn vertrokken, en Tinus zijn klus kan afmaken.

Eind zestiger begin zeventiger jaren krijgen steeds meer Nederlanders de beschikking over aardgas en neemt de behoefte aan gaskachels en gasfornuizen stormenderhand toe. En evenredig groeit de zaak in deze tijd. Tinus kan de vele verzoeken om plaatsing en aansluiting nauwelijks aan en schakelt zelfs de hulp van zijn schoonvader in, die van meer markten thuis is dan alleen het slachten. Het is een gouden tijd voor de smederij en het tienjarenplan van Tinus en Pauline vaart er wel bij. Als de grootste drukte achter de rug is en de twaalfeneenhalfjarige bruiloft in zicht komt, verrast Tinus zijn bruid met een driedaags reisje naar Londen. Op deze reis ontmoeten ze Martin Deelen, een journalist van het dagblad ‘De Telegraaf’, die zo gecharmeerd is van dit Lithse echtpaar, dat hij ze uitroept tot zijn ‘mensen van het jaar 1976’. In een artikel van een halve pagina in de krant van vrijdag 31 december 1976 legt hij uit waarom: *“Het is een heel aparte belevenis om in deze tijd van verveling en verzadiging twee mensen van in de veertig zo intens te zien genieten”*. Een ontroerende omschrijving, maar het genieten is

dan ook helemaal echt. Na jarenlang hard werken zijn de schulden afgelost, is het huis opgeknapt en zijn er nieuwe meubels aangeschaft. Het hele gezin is kerngezond, de meisjes doen het goed op school en in de smederij gaat alles voor de wind. En net als de zon permanent lijkt te gaan schijnen krijgen Tinus en Pauline het slechtste nieuws te verwerken dat ze ooit gekregen hebben: Tinus is ziek en zal niet meer beter worden, kanker in de lever. Het dringt in eerste instantie niet eens tot hen door, het is te bizar, te onwerkelijk om te kunnen bevatten. Bovendien is Tinus nog nooit één dag in zijn leven ziek geweest. Het moet dus een vergissing zijn, dat kan niet anders. Maar volgens de internist is het een kwestie van een paar weken, hooguit.

Tinus zal het ziekenhuis niet meer verlaten. Hij krijgt een kamer voor zichzelf en mag zoveel bezoek ontvangen als hij wil. Tinus is zelf degene die iedereen bemoedigend toesprekt, en door hun tranen heen de kracht vindt om zijn vrienden te laten lachen. Een van de bezoekers is Martin Deelen, de journalist van De Telegraaf, die ze twee jaar geleden ontmoetten op hun reisje naar Londen. Grappend vertelt Tinus hem dat hij nu alles mag van de doktoren: “eten, roken en drinken zoveel als ik wil. Ha ha, jongen, ik ga de bloemetjes eens buiten zetten.” In een artikel in De Telegraaf op 25 mei 1978 schrijft Deelen daarover: “woorden van een man die nog nooit in zijn 45 jaren dronken was geweest of ‘iets verkeerd’ had gedaan.” Hij citeert een gedeelte uit zijn artikel van twee jaar daarvoor: (“Over Tinus valt eigenlijk weinig te vertellen, nooit wat aan de knikker geweest, nooit grote problemen, geen huwelijksellende, geen misdaden en ook geen heldendaden. Zelfs nog nooit een verbaaltje gehad wegens te hard rijden.”) en vervolgt dan met: “Dat van die heldendaden, neem ik terug. En ik ben even verdrietig en opstandig als heel Lith door het besef dat een van de onschuldigen onder ons is gestorven”. Woorden waarmee Deelen veel mensen ontroert. Omdat het zó waar is: wie ondanks zijn eigen angst voor de dood, zijn dierbaren moed weet in te spreken is een held, en een held dat was Tinus, dat ben ik roerend met Deelen eens. Over slechts één ding verschillen we van mening: over Tinus van Herwaarden valt namelijk wel veel te vertellen, veel meer. Daar kun je een boek over schrijven! En mocht er ooit een nieuwe Antoon Coolen opstaan, dan zijn er legio Lithenaren die ‘m graag willen vertellen over hun “Tinus de smid”.

Martinus Henricus Bernardus van Herwaarden
5 augustus 1932 – 21 mei 1978